

Opetusministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

s-posti: opmkirjaamo@minedu.fi
esa.pirnes@minedu.fi

Viite: lausuntopyyntöne 13.11.2008 (Dnro 11/600/2008)

Opetusministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2020

Säveltäjäin Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa ja esittää kunnioittavasti seuraavaa.

1. Yleistä

Teosto pitää pitkälle ulottuvan kansallisen kulttuuripolitiikan strategian laatimista ensiarvoisen tärkeänä. Teoston edustamat musiikin tekijät ja kustantajat ovat luovan työn *ammattilaisia*, joiden toimeentuloa ja tulevaisuutta kulttuuripolitiikan alalla tehtävät päätökset ja valinnat joko edistävät tai heikentävät. Yleisellä tasolla tällä on keskeinen vaikutus siihen, millaista kulttuuria Suomessa tuotetaan ja kulutetaan tulevina vuosikymmeninä. Strategia-asiakirjassa luetellaan lukuisia perusteita sille, miksi olisi suotavaa, että mahdollisimman suuri osa tuosta kulttuurituotannosta ja -tarjonnasta olisi peräisin Suomesta.

Lausunnossaan UNESCO:n kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevasta yleissopimuksesta 27.3.2006 Teosto totesi mm. seuraavaa:

"Teoston tarkoitus on turvata edustamiensa säveltäjien, sanoittajien ja musiikin kustantajien toimeentulo kaikissa toimintaympäristöissä ja sopimusjärjestelmissä. Sekä kansalliselle että kansainväliselle yhteisölle musiikki on kaikissa muodoissaan luovaa, sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa. Kulttuurissa tulee kiinnittää huomiota luovuuteen ja sen innovatiiviseen, yksilöllä ja yhteisöllä kehittävään rooliin sekä kulttuurihyödykkeiden laajaan saatavuuteen. Mikä tahansa kansallinen tai kansainvälinen kulttuuripoliittinen sopimus tai tahdonilmaisu, joka tukee näitä tavoitteita, on Teoston näkökulmasta tervetullut."

Mainitut päämäärät ovat nyt entistäkin ajankohtaisempia. Strategia-asiakirjassa viitataan useissa kohdin tekijänoikeuteen ja henkisen omaisuuden suojaan. Tekijänoikeus on yksi kulttuuria ja kulttuurituotantoa kannatteleva tukipilari. Kansallisen tekijänoikeusjärjestelmän toimivuudesta riippuu, onko sen varaan mahdollista rakentaa kulttuurin taloutta ja edelleen esimerkiksi menestyvää kulttuurivientiä.

Teoston tehtävänä on hallinnoida musiikin tekijöiden ja kustantajien tekijänoikeuksia. Tämän lisäksi Teosto edistää monin tavoin kansallista kulttuuria ja erityisesti suomalaista luovaa säveltäjäitä. Kommenttimme strategia-asiakirjaan on esitetty ensisijaisesti näistä Teoston toiminnallisista näkökulmista.

2. Kulttuuripolitiikan kehittämisen tavoitetila 2020

Luovan työn tekijät

Tavoitetilan mukaan mm. *"taiteen ja kulttuurin toimijoiden toimintaedellytykset, työpaikat ja toimeentulo aineettomaan tuotantoon painottuvassa kansantaloudessa ovat vahvistuneet"* ja *"henkisen omaisuuden suoja turvaa luovan työn tekijöiden oikeuden teoksiinsa ja toimintaedellytykset"*.

On oikein, että päämäärää tarkastellaan nimenomaan *yksilön*, luovan työn tekijän lähtökohdista. Ilman yksilön persoonallista ja sitoutunutta panosta ei synny hyvää kulttuuria tai sisältötuotantoa. Tekijän kannalta tekijänoikeudessa on kyse hänen omaisuudestaan, sekä henkisestä että taloudellisesta. Tekijän taloudelliset oikeudet turvaavat lainsäädännön tasolla sen, että tekijä voi hyödyntää teosta omassa elinkeinotoiminnassaan parhaaksi katsomallaan tavalla. Mutta jotta tämä olisi mahdollista myös käytännössä, täytyy tekijän *sopimusvapautta* jatkossakin suojata ja edistää.

Tekijällä tulee olla oikeus päättää siitä, sopiiko hän oikeutensa luovuttamisesta, kenen kanssa hän sopii ja millaisin ehdoin ja rajauksin. Sopimusvapauden merkitys on suoraan sidoksissa tekijänoikeuden arvoon ja erityisesti sen suojaan tekijän varallisuusarvoisena oikeutena.

Kulttuuri ja talous

Strategialuonnoksessa linjataan, että *"tekijänoikeuden merkitys kansantaloudessa on vahva ja lisäarvoa tuottava"*. Esitetyssä tavoitetilassa *"tekijänoikeus hyödyttää koko kulttuurin tuotannon arvoketjua tuottaen tekijöille, taiteilijoille, tuottajille, kustantajille, muille oikeudenhaltijoille ja jakelijoille taloudellista hyötyä"*.

Asetettu päämäärä on oikea, mutta se edellyttää tekijänoikeudellisen arvoketjun *tasapainon* vaalimista. Viimeaikaisissa tekijänoikeutta koskevissa muutoshankkeissa, kuten työsuhdetekijänoikeutta ja ns. monikanavajakelua koskevissa selvityksissä on ollut kyse pyrkimyksestä järkyttää tätä tasapainoa. Suomalaisten tekijöiden luovuuspotentiaalia ja tekijänoikeuksia hyödyntävät yritykset ovat käytännössä halunneet saada luovan työn ja yritystoiminnan tulokset käyttöönsä nykyistä pienemmillä kustannuksilla. Tällaiset pyrkimykset ovat selkeässä ristiriidassa strategian tavoitteiden kanssa: tekijänoikeuden tulee hyödyttää myös arvoketjun alkupäätä ja tuottaa heille *lisääntyvää* eikä vähentyvää arvoa.

Edelleen tavoitetilan mukaan *"kulttuuriyrittäjyys ja -vienti ovat vakiintuneet osaksi kulttuurin tuotantoa ja taloutta"*. Teosto on jo pitkään osaltaan edistänyt suomalaisen musiikin vientiä sekä Teoston yhteydessä toimivan Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus Fimicin että musiikkialan yhteisen vienninedistämisorganisaation Musex ry:n kautta. Niin musiikin kuin muidenkin taiteen alojen tiedotuskeskusten tulee myös jatkossa olla keskeisessä roolissa toteutettaessa vuonna 2007 laadittua kansallista *kulttuurivientistrategiaa*. Suomalaisen musiikin kansainvälisen tunnettuuden lisäämisen ohella Fimicin ja Musexin keskeisenä tehtävänä on myös vahvistaa kulttuuriteollisuuden *välittäjäportaana* valmiuksia toimia kansainvälisellä kentällä.

3. Opetusministeriön toimet strategian toteuttamiseksi

Kulttuurin puitelaki

Kannatamme kulttuurin puitelakia koskevan selvityksen laatimista. Jo pelkkä selvitysprosessi saattaa auttaa tarkentamaan erityisesti pitkän tähtäimen kulttuuristrategian painopisteitä ja osoittamaan kulttuuritoiminnan eri osa-alueiden ja niihin vaikuttavien muiden tekijöiden, kuten verotuksen tai tekijänoikeuden välisiä suhteita.

Kulttuurin rahoitus ja rahoitusjärjestelmä

Musiikin alan järjestöt ovat jo vuosikymmeniä tehneet mittavia panostuksia mm. kotimaisen musiikin monimuotoisuuden ja elinvoimaisuuden turvaamiseen. Esimerkiksi Suomalaisen musiikin tiedotuskeskus Fimicin toiminta on rahoitettu noin 90 %:sesti Teoston tekijänoikeuskorvaustuotoilla. Vastaavasti valtion vastuu musiikin tukemisesta on voinut jäädä vähäisemmäksi.

Merkittävän osan mm. musiikin ja av-tuotannon apurahoista ja tuotantotukirahoituksesta on kantanut *hyvitysmaksu*. Myös näihin tarkoituksiin osoitetut maksun ns. kollektiiviosuudet on rahoitettu teosten yksityisestä kopioinnista perityillä korvauksilla ilman julkisen vallan panostusta, toisin sanoen kulttuuritoimialan omarahoituksena. Tuoreet yksityistä kopiointia selvittäneet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että yhä suurempi osa kopioinnista tehdään hyvitysmaksun ulkopuolelle jääville tallennusvälineille. Ellei hyvitysmaksun alaa vastaavasti laajenneta, maksun tuotto pienenee nopeasti, mikä tulee vaikuttamaan negatiivisesti myös hyvitysmaksuperusteisen tukirahoituksen määrään.

Tulevaisuudessa julkisen vallan vastuuta musiikkikulttuurin rahoituksesta on voitava lisätä. Toimintaympäristön muutokset, kuten kiristyvä kansainvälinen kilpailu tekijänoikeuksien hallinnoinnissa, ovat pidemmällä tähtäimellä johtamassa tekijänoikeuskorvausten käyttöä koskevan kansallisen päätösvallan kaventumiseen. Myös mahdollisuudet edellä mainittuun tukirahoitukseen voivat siten heikentyä. Mikäli hyvitysmaksun alaa ei laajenneta yksityisen kopioinnin muutoksia vastaavasti, vaikutukset hyvitysmaksulla rahoitettuun tukitoimintaan tulevat olemaan samansuuntaisia. Koska julkisen vallan tulee taata musiikkialan yhdenvertainen kohtelu suhteessa runsaampaa valtiontukea jo nyt nauttiviin muihin taiteenlajeihin, on opetusministeriöllä oltava valmiutta kasvattaa myös musiikin alan toimijoille suunnattavaa rahoitusta. Valtion on taattava keskeisten edistämisisorganisaatioiden toimintaedellytykset sekä kansallisesti että kansainvälisesti ja huomioitava rahoitusjärjestelmissään luovan alan yritysten erityispiirteet.

Kansainvälisen toiminnan painopisteet ja toimintaohjelma

Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 151 artiklan mukaan "yhteisö myötävaikuttaa siihen, että jäsenvaltioiden kulttuurit kehittyvät kukoistaviksi pitäen arvossa niiden kansallista ja alueellista monimuotoisuutta ja korostaen samalla niiden yhteistä kulttuuriperintöä".

Tekijänoikeuden alalla EU:n viimeaikaiset toimet, joista päävastuussa ovat komission kilpailu- ja sisämarkkinapäaosastot, ovat ohjaamassa tulevaisuutta jokseenkin päinvastaiseen suuntaan. Unionin tekijänoikeuspolitiikkaa on viime vuodet tehty kilpailupolitiikan ehdoilla, yhtenä tavoitteena muutamien isojen tekijänoikeusjärjestöjen eurooppalainen oligopoli.

Eduskunnan sivistysvaliokunta viittasi hiljattain (SiVL 18/2006 vp - E 58/2006 vp) uhkaan, jonka yksisilmäinen kilpailun korostaminen verkkomusiikkipalvelujen tekijänoikeushallinnossa aiheuttaa Suomen kaltaisille pienille kansallisille kulttuurialueille:

"Valiokunta on huolestunut myös suosituksen mahdollisista vaikutuksista maamme musiikkielämään. Vaarana on, että suomalainen elinvoimainen musiikkielämä ja musiikkimarkkinoiden toimintaedellytykset heikkenevät. Komissio ei huomioi pienille kieli- ja kulttuurialueille tyypillisten pienrakenteiden ja paikallisuuden merkitystä."

Pelkkä yksikkökokojen kasvattaminen ja ylikansallisten tehokkuusetujen hakeminen johtaa suurella todennäköisyydellä toiminnan kansallisten erityispiirteiden ja -pyrkimysten karsitumiseen. *Opetusministeriön tulee Euroopan Uniossa edustaa selkeää kantaa, jonka mukaan suomalaisten tekijänoikeuspalveluiden paikallinen saatavuus on arvokasta ja tärkeää sekä suomalaisen kulttuurin että kansantalouden kannalta.*

Taiteellisen työskentelyn ja tuotannon edellytysten parantaminen

Jotta kulttuurisen arvoketjun eri toimijoiden edellytykset taiteelliseen työskentelyyn ja tuotantoon paranisivat nykyisestä, tulee niihin vaikuttavaa *verotusta* kehittää kansainvälisesti kilpailukykyisemmäksi. Verotukselliseen kilpailukykyyn vaikuttavat mm. ammattimaisesti toimivien tekijöiden ja taiteilijoiden mahdollisuus *yhtiöittää toimintaansa* sekä erilaisten tuotteiden ja palveluiden kohtelu *arvonlisäverotuksessa*. Verotuksen nykyistä suurempi kannustavuus rohkaisisi myös uusiin investointeihin musiikkialalla.

Tekijänoikeuspolitiikka

Strategia-asiakirjan mukaan "*parannetaan tekijänoikeuslainsäädännön ja tekijänoikeusjärjestelmän toimivuutta erityisesti digitaalisissa luomis- ja käyttöympäristöissä sekä tietoverkoissa*".

Päämäärä on sinänsä kannatettava, mutta ennen toimenpiteisiin ryhtymistä on täsmennettävä, mitä tarkoitetaan "toimivuudella". Valitettavan usein sillä on viime aikoina haluttu tarkoittaa tekijöiden oikeuksien *huonontamista* ja heidän teostensa maksuttomien käyttömahdollisuuksien lisäämistä. Tästä on esimerkkinä EU:n hiljattain julkaisema Vihreä kirja tekijänoikeudesta osaamistaloudessa, joka keskittyi lähes yksinomaan tekijänoikeuden rajoitukseen sivuuttaen tekijänoikeustalouden lähtökohdat ja kannusteet ammattimaiseen luovaan työhön ja investointeihin digitaalisessa toimintaympäristössä.

Toisaalta edellä mainitut kotimaiset lainvalmisteluhankkeet, työsuhdetekijänoikeus- ja monikanavajakeluserelvitykset, ovat tähtäämässä oikeuksien siirtämiseen eri asteisiin *pakkojärjestelyin* pois tekijöiltä itseltään niitä hyödyntävien yritysten omaisuudeksi. Kuten edellä on esitetty, tällaiset järjestelyt eivät voi olla strategia-asiakirjan edellyttämiä "kestäviä ratkaisuja". Ne horjuttavat tekijänoikeuden arvoketjussa vallitsevaa tasapainoa ja heikentävät tekijöiden ja muiden luovan työn tekijöiden oikeudellista asemaa ja sitä kautta itsenäisen taloudellisen toiminnan edellytyksiä. Tällä puolestaan on negatiivinen vaikutus strategia-asiakirjan avulla tavoiteltujen kulttuuripoliittisten päämäärien toteutumiseen.

Tekijänoikeuslainsäädännön tulee olla tasapainossa luovan alan arvoketjun eri portaiden (tekijät – sisällöntuotantoyritykset – jakeluyritykset – kuluttajat) välillä. Tekijänoikeuspolitiikan tavoitteeksi on asetettava *tasapainoinen luova talous*, jossa arvoketjun minkään portaan oikeutettuja tarpeita ei unohdeta.

Kannatamme strategialuonnoksessa ehdotetun tekijänoikeuskoulutusjärjestelmän luomista. Tekijänoikeuteen perehdyttävän koulutuksen tulisi sisältyä yleissivistävänä osana kaikkien koulutusasteiden opetukseen. Esimerkiksi taide- ja kulttuuriopinnoissa aihetta olisi lisäksi syytä syventää mm. ammatinharjoittamisen näkökulmasta.

Kulttuuriviennin kehittäminen ja kansainvälinen näkyvyys

Kulttuuriviennin kehittäminen edellyttää opetusministeriöltä määrätietoista toimintaa yhteistyössä *strategisten partnereiden* kanssa. Näitä ovat taiteen alan tiedotuskeskukset, alan yritykset sekä ulkomailla toimivat Suomen edustajat (kulttuuri-instituutit, edustustot).

Tuloksekas toiminta vaatii valtiolta sekä *uusia investointeja* että olemassa olevien *tukirakenteiden muuttamista* luovan alan toimijoiden ja teollisuuden tarpeita vastaaviksi, huomioon ottaen eri taiteenlajien toimintakenttien erityispiirteet. *Musiikin alalla* tämä tarkoittaa toimenpidevalikoimaa, joka mm. lisää suomalaisen musiikin ja musiikkimarkkinan kansainvälistä kiinnostavuutta, tukee luovan alan yritysten tuotekehitystä, vahvistaa tekijöiden, taiteilijoiden sekä alan toimijoiden läsnäoloa kohdemarkkinoilla, kasvattaa alan ammattilaisten liiketoimintavalmiuksia kansainvälisillä markkinoilla, ja tarjoaa mahdollisuuden panostaa myös kasvaaviin ja kehittyviin kohdemarkkina-alueisiin.

Luova talous ja yrittäjyys

Monet tekijät ja esittävät taiteilijat ovat itse pienyrittäjän asemassa. Samoin merkittävä osa kotimaisesta kulttuurituotannosta tehdään luovan alan pienyrityksissä.

Kannatamme strategialuonnoksessa ehdotetun luovan talouden ja kulttuuriyrittäjyyden toimintaohjelman laatimista.

Helsingissä, joulukuun 19 päivänä 2008

Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry

Katri Sipilä
toimitusjohtaja

Martti Kivistö
lakiasiainjohtaja

Mikä Teosto on?

Teosto on vuonna 1928 perustettu säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikinkustantajien tekijänoikeusjärjestö. Edustamme noin 19 000:ta kotimaista musiikin tekijää ja kustantajaa, ja lisäksi vastavuoroisuussopimusten kautta noin kahta miljoonaa ulkomaista oikeudenhaltijaa. Keräämistämme musiikin esitys- ja tallennuskorvauksista jaoimme vuonna 2007 oikeudenomistajillemme 89,6 %. Lopuilla 10,4 %:lla katoimme Teoston toimintakulut.

Teosto toimii yhdyssiteenä musiikin tekijöiden ja käyttäjien välillä huolehtien siitä, että musiikin käyttäjät saavat luvat musiikin käyttöön ja että oikeudenomistajat saavat korvaukset teostensa käyttämisestä. Teoston arvoja ovat tehokkuus, avoimuus, muutosvalmius ja luovuus. Oikeuksien hallinnoinnin lisäksi Teosto edistää monin tavoin kansallista kulttuuria. Yhdistyksen aatteelliseen toimintaan kuuluu suomalaisen luovan säveltaiteen edistäminen.